

School Counselors' Experiences in Providing Counseling Services to Teachers and Parents during the Pandemic: A Phenomenological Study

Seyyed Mohammad Mahdi Reiskarami¹ , Hossein Keshavarz Afshar^{2*} , Abbas Javaheri Mohammadi³

1. MS.c student, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational science, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Keshavarz1979@ut.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Educational science, University of Tehran, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:
Received: 21 Sep 2022
Revised: 30 Jan 2023
Accepted: 6 Aug 2022
Published Online: 8 May 2023

Keywords:
*Counseling Services,
Covid-19, Phenomenological Study,
School Counselor,
Teachers and Parents.*

ABSTRACT

During the period of the corona epidemic, the present study aimed to determine the actual experiences of school counselors who provided consulting services to parents and teachers. In terms of objective, the research method was fundamental, while in terms of strategy, it was phenomenological. In Tehran in 2022, the research community included all school counselors. The researcher began the sampling process with the most seasoned professionals in the field of school counseling and continued until information saturation was reached. Seven women and three men were interviewed semi-structuredly for a total of ten participants. This research's data was analyzed using the Colaizzi method and MAXQDA-20 software, yielding 5 major themes and 18 subthemes. Principal axes of school counselors' experiences include consulting patterns, obstacles and challenges of providing consulting services, positive aspects of epidemic conditions, characteristics and competencies of counselors, and the pathology of the Corona era through the provision of consulting services. Based on the findings of this study, it can be concluded that the provision of advisory services encompasses a vast array of school counselor services and, as an indirect service, utilizes all of the school system's resources for the development and progress of students. However, this essential service in schools is not yet utilized in an established manner and faces obstacles and challenges, so it is suggested that school counselors receive in-service training.

Cite this article: Reiskarami, S. M. M., keshavarz Afshar, H., & Javaheri Mohammadi, A. (2023). School Counselors' Experiences of Providing Counseling Services to Teachers and Parents During the Pandemic: A Phenomenological Study. *Journal of Applied Psychological Research*, 14(1), 49-69. doi: 10.22059/JAPR.2023.348990.644393

Publisher: University of Tehran Press
DOI: <http://doi.org/10.22059/JAPR.2023.348990.644393>

© The Author(s).

تجربه زیسته مشاوران مدارس از ارائه خدمات مشورتی به معلمان و والدین در دوره همه‌گیری کرونا: مطالعه‌ای پدیدارشناختی

سید محمد مهدی رئیس‌کرمی^۱، حسین کشاورز افشار^{۲*}، عباس جواهری محمدی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول، استادیار، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: kshavarz1979@ut.ac.ir

۳. استادیار، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۳۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۱۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۲/۱۸

کلیدواژه:

خدمات مشورتی،

کووید-۱۹،

مشاور مدرسه،

مطالعه پدیدارشناختی،

معلمان و والدین.

پژوهش حاضر با هدف شناخت تجربه زیسته مشاوران مدرسه از ارائه خدمات مشورتی به والدین و معلمان در طول دوره همه‌گیری کرونا انجام شد. طرح پژوهش کیفی از نوع پدیدارشناختی و جامعه پژوهش شامل همه مشاوران مدارس تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود. روش نمونه‌گیری هدفمند بود و تا اشباع داده‌ها ادامه یافت. حجم نمونه نیز شامل ۱۰ نفر (۷ زن و ۳ مرد) و ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود. داده‌های این پژوهش به روش تحلیل مضمون از نوع کلاسی و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA20 تجزیه و تحلیل شدند و ۵ مضمون اصلی و ۱۸ مضمون فرعی به دست آمد. مضامین الگوهای مشورتی، موانع و چالش‌های ارائه خدمات مشورتی، جنبه‌های مثبت شرایط همه‌گیری، خصوصیات و شایستگی‌های مشورت‌دهنده و آسیب‌شناسی دوران کرونا با ارائه خدمات مشورتی به منزله محورهای اصلی تجربیات مشاوران مدرسه شناخته شدند. براساس یافته‌های این پژوهش، ارائه خدمات مشورتی بر ابعاد گسترده‌ای از خدمات مشاور مدرسه تأثیر می‌گذارد و به منزله خدمتی غیرمستقیم از همه ظرفیتهای سیستم مدرسه برای رشد و پیشرفت دانش‌آموز بهره می‌گیرد؛ با این حال این خدمت مهم در مدارس هنوز به خوبی به کار گرفته نمی‌شود و با موانع و چالش‌هایی روبه‌رو است؛ براین اساس پیشنهاد می‌شود دوره‌های ضمن خدمت برای مشاوران مدرسه تدوین شود.

استناد: رئیس‌کرمی، س. م. م.، کشاورز افشار، ح. و جواهری محمدی، ع. (۱۴۰۲). تجربه زیسته مشاوران مدارس از ارائه خدمات مشورتی به معلمان و والدین طی همه‌گیری کرونا: یک مطالعه پدیدارشناختی. فصلنامه پژوهش‌های کاربردی روانشناختی، ۱۴(۱)، ۴۹-۶۶. doi: 10.22059/JAPR.2023.348990.644393

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران

DOI: <http://doi.org/10.22059/JAPR.2023.348990.644393>

© نویسندگان.

مقدمه

ارائه خدمات مشاوره مدرسه در سراسر جهان به سرعت رو به افزایش است. در حال حاضر بسیاری از کشورهای آسیایی در حال سرمایه‌گذاری در این حوزه هستند و برای تمرکز و فعالیت بیشتر درباره سلامت و بهزیستی روانی و اجتماعی کودکان و جوانان در تمام سطوح نظام مدرسه فراخوانده شده‌اند (لو، ۲۰۱۵). برنامه مشاور مدرسه بر باوری متمرکز است که تعلیم و تربیت زنجیره‌ای از تجارت یادگیری معنادار را تدارک می‌بیند و خدمتی به‌شمار می‌آید که دانش‌آموزان را برای بقا و مصون‌ماندن، رشد و تعالی، موفق‌شدن در موقعیتی پرهیجان و چالش‌برانگیز و تغییر جهان آماده می‌کند (نلسون، ۲۰۲۰). علاوه بر این، برنامه‌های راهنمایی و مشاوره در مدارس به دلیل مواجهه دانش‌آموزان با تجربه‌های اجتماعی توأم با رشد فردی نیز مدنظر قرار گرفته است (آج و همکاران، ۲۰۱۵).

در کشور ایران حدود ۷۰ سال از شروع ایده‌پردازی و برنامه‌ریزی مقدماتی برای راهنمایی و مشاوره در مدارس می‌گذرد. براساس گزارش فولادی (۱۳۹۵) مشاوره و راهنمایی در کشور ایران از شش دوره مختلف عبور کرده است. این حرفه پس از گذراندن دوره توسعه، رشد و بلوغ کاری و بعد از تغییرات مجدد ساختار آموزشی در سال ۱۳۹۰ وارد دوره سکون، فرسایش و جابه‌جایی شده است. ویژگی منحصر به فرد این دوره تمرکز بیش‌ازحد بر هدایت تحصیلی بوده است؛ درحالی‌که امروزه با شتاب گرفتن تغییر و تحولات در ابعاد مختلف زندگی فردی، اجتماعی و فرهنگی و به‌وجود آمدن مشکلات روان‌شناختی گسترده در میان دانش‌آموزان نمی‌توان از مشاوره در ابعاد نام‌برده غفلت کرد؛ زیرا بی‌توجهی به این بخش‌ها، به‌خصوص حیطه شخصی و اجتماعی، می‌تواند با ایجاد سیکلی معیوب، مسیر رشد، تحصیل و درنهایت یافتن شغل مناسب را برای دانش‌آموزان مسدود کند (فولادی، ۱۳۹۵). خوشبختانه در سال ۱۴۰۰ و بعد از یک دهه، نظام جامع راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش در راستای اجرایی کردن راهکارهای سند تحول بنیادین تدوین شد که عمده‌ترین چرخش‌های تحول‌آفرین آن حول فرایندی و منظومه‌ای کردن عملکرد برنامه مشاوره است تا در این برنامه از تمام ظرفیت‌ها از جمله والدین و معلمان برای پیشبرد اهداف آموزشی و تربیتی استفاده بهینه شود.

استانداردهای جهانی مشاور مدرسه نشان‌دهنده جایگاه اساسی و مهم خدمات مشاورتی میان سایر خدمات مشاوره مدرسه است. براساس مدل انجمن ملی مشاور مدرسه آمریکا^۱ بیش از ۸۰ درصد زمان مشاوران مدرسه باید صرف ارائه مشاوره‌های مستقیم و غیرمستقیم به دانش‌آموزان شود. ارائه خدمات مشاورتی جزء خدمات غیرمستقیم شمرده می‌شود. براساس نظام جامع مشاوره و راهنمایی (مصوب شورای عالی آموزش و پرورش در سال ۱۴۰۰) نیز خدمات مشاورتی یکی از شش عرصه اصلی خدمات نظام راهنمایی و مشاوره است. براساس تعریف در این عرصه، با ارائه خدمات تخصصی به مدیران، معلمان، مربیان، والدین و سایر یاوران حرفه‌ای برای بهسازی و افزایش بهره‌وری عملکرد آموزش و پرورش دانش‌آموزان کمک می‌شود. این خدمت می‌تواند بسیاری از دانش‌آموزان را شامل شود. با تغییرات ایجادشده در شرایط آموزشی بعد از شیوع ویروس کرونا و استرس‌های ناشی از تعطیلی مدارس، خدمات مشاورتی روشی اساسی و مهم برای خدمت‌رسانی به دانش‌آموزان با کمک به والدین و معلمان است.

بدیهی است ارائه خدمات مشاورتی به معلمان و والدین در سایه شناخت صحیح از شرایط آموزش الکترونیکی و مجازی امکان‌پذیر خواهد بود. آموزش و یادگیری الکترونیکی یکی از شیوه‌های نوین آموزشی است که در چند دهه اخیر روندی روبه‌تکامل را طی کرده است (احمدی، ۱۳۹۴). با وجود اینکه پیش از همه‌گیری کووید-۱۹ بسیاری از ابزارهای جدید در آموزش استفاده شده است، با شیوع کروناویروس و لزوم رعایت فاصله اجتماعی، نیاز به آموزش مجازی بیش‌ازپیش احساس شد و بیشتر کشورها در زمان کوتاهی خواه‌ناخواه مجبور شدند به‌سوی آموزش مجازی و آماده‌سازی بسترهایی برای پیشبرد باکیفیت این نوع از آموزش حرکت کنند (آلامزو، لویز و کوچار، ۲۰۲۰). این بیماری همه‌گیر به اختلال گسترده در آموزش حضوری منجر شده است (اهمد، آلف و القازلی، ۲۰۲۰). حرکت از چند هزار آموزش آنلاین که در گذشته به‌صورت غیررسمی انجام می‌شده است، به چندین میلیون در طی زمانی کوتاه کار کمی نیست و بر مسائل مختلفی تأثیر می‌گذارد (برازندل و همکاران، ۲۰۱۷). با توجه به

1. ASCA (American School Counselor Association)

اینکه بازگشت به رویکرد قبل از همه‌گیری در ارائه آموزش و یادگیری بسیار بعید خواهد بود (گاه و ساندرز، ۲۰۲۰)، می‌توان این شرایط را فرصتی برای افزایش کیفیت آموزش مجازی دانست و از آن استفاده کرد (پیوت، ۲۰۲۰)؛ بنابراین و در این شرایط جدید ارائه خدمات مشورتی به دانش‌آموزان به کمک والدین و معلمان شکل جدیدی یافته است که ابعاد و زوایای متفاوتی در مقایسه با گذشته دارد.

از مسائل بحث‌برانگیز که لزوم توجه به خدمات مشورتی و پژوهش در این حوزه را آشکار می‌کند، بحث تعداد مشاوران در مقایسه با تعداد دانش‌آموزان است. مدل ملی انجمن مشاوره مدرسه آمریکا برای هر ۲۵۰ دانش‌آموز یک مشاور مدرسه را استاندارد عنوان می‌کند (ASCA, 2019). میانگین کشوری آمریکا نیز عدد ۱ به ۴۹۱ را نشان می‌دهد (گلاندر، ۲۰۱۶). جمع‌بندی مطالعات نشان می‌دهد افزایش این نسبت (دانش‌آموز به مشاور) تأثیری منفی بر دانش‌آموزان داشته است (کرنی و همکاران، ۲۰۲۱). در کشور ما نیز با توجه به تعداد ۲ هزار نفری مشاوران مدرسه (فولادی، ۱۳۹۵) و ۱۵ میلیون دانش‌آموز (سامانه مدارس مدیر) این عدد چیزی حدود ۱ به ۷۵۰ تخمین زده می‌شود. بدیهی است مسائل بسیاری امکان کاهش این نسبت را در زمان کوتاه ناممکن می‌کنند. در اینجا نقش مشورت‌دهی مشاوران مدرسه اهمیت خود را نشان می‌دهد؛ بنابراین آنان می‌توانند با مشورت‌دادن به معلمان و والدین در زمان کمتری به تعداد بیشتری از دانش‌آموزان خدمت‌رسانی کنند (چلوا و همکاران، ۲۰۱۶). با این حال امکانات فضای مجازی و آموزش الکترونیکی می‌تواند چالش‌ها و فرصت‌های جدیدی را در این باره برای مشاوران، معلمان و والدین به‌وجود بیاورد.

از سوی دیگر معلمان گزارش داده‌اند مشورت با مشاوران مدارس برایشان ضروری است و بدون مشاور مدرسه نمی‌توانند به‌درستی به وظایف خود عمل کنند. مشورت با مشاوران مدرسه به معلمان فرصتی می‌دهد تا با جدیدترین راهبردها و منابع آموزشی آشنا شوند. همچنین مشورت به تجربیات حرفه‌ای آن‌ها اعتبار می‌بخشد (چلوا و همکاران، ۲۰۱۶). به این ترتیب خدمات مشورتی به‌منزله مولدی مؤثر بر ویژگی‌های متنوع معلمان از راه‌های مختلف، اثرگذاری طولانی‌تر و وسیع‌تر معلمان را بر دانش‌آموزان غنی‌تر می‌کند (مولینا، لمبرگر-تروالو و زیهر، ۲۰۲۲). با این حال هرچند شرایط پیچیده آموزش مجازی بعد از همه‌گیری کرونا این نقش مهم مشاور را با چالش‌های عدیده‌ای روبه‌رو کرده، به اهمیت و ضرورت آن افزوده است. بدیهی است والدین نیز از خدمات مشورتی مشاور مدرسه بهره زیادی می‌برند و ابعاد و زوایای مختلف این امر از اهمیت خاصی برخوردار است. صفرپور، کلانتر هرمزی و شریعتمدار (۱۴۰۰) در پژوهشی کیفی، هفت مضمون اصلی استخراج کردند که شامل تسهیلگری همدلانه میان سه سیستم، آموزش مداخلات مهارت‌محور به والدین، برگزاری جلسات فردی و گروهی برای انطباق والد/ معلم، تعامل هماهنگ با همکاران و همیاران در رفع چالش‌ها، ایجاد اشتیاق در دانش‌آموزان، کمک به رفع چالش‌های والدین و معلمان در آموزش مجازی و کاربست نظام ارجاع در رفع چالش‌های متعاقب آموزش مجازی است. براساس یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت حضور پرتلاش و مؤثر مشاوران در رفع مشکلات این نوع آموزش ملموس است، اما رفع پاره‌های چالش‌ها از دایره اختیارات و توان عملکردی مشاوران مدارس خارج است و توجه، حمایت و یاری سازمان‌های بالادستی و ذی‌صلاح را می‌طلبد.

سیناگا و نوگروهو (۲۰۱۹) در پژوهش خود بیان کردند هنوز شناخت دقیقی از مشورت در میان مشاوران اندونزیایی وجود ندارد. ادراک مشاوران نیز تطابق کاملی با آنچه در ادبیات نظری به‌منزله خدمات غیرمستقیم شناخته می‌شود، نداشت. کاوکلی، جنس و بلکبسی مکت (۲۰۲۱) در پژوهشی جامع با هدف ارائه تجزیه و تحلیل و ترکیب تحقیقات ۲۰۰۰-۲۰۲۲ در ترکیه و کشورهای مختلف درباره موضوع خدمات مشورتی در مدارس، در مجموع ۳۰ مطالعه در محدوده تحقیق را بررسی کردند. براساس نتایج این پژوهش مشخص شد خدمات مشورتی بخش مهمی از خدمات مشاوره و راهنمایی است؛ به همین دلیل تحقیقات درباره خدمات مشورتی موجب می‌شود کیفیت آموزش مربوط به خدمات مشورتی داوطلبان مشاور راهنمایی در بخش‌های مشاوره روان‌شناسی و راهنمایی افزایش یابد. چلوا و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهشی با موضوع خدمات مشورتی مشاور مدرسه به معلمان با ۱۷ معلم درباره تجربیاتشان در مورد مشورت با مشاوران مصاحبه انجام دادند و به‌منزله اولین مضمون معلمان دریافتی بودند مشاوران برقراری رابطه را در اولویت قرار می‌دهند و به‌طور مشخص تلاش می‌کنند رابطه مناسب میان مشاور-معلم و مشاور- دانش‌آموز ایجاد و از توانایی‌های خود برای برقراری ارتباط مؤثر و همکاری دوطرفه استفاده کنند. در مضمون دوم، معلمان تأکید

داشتند مشاوران مدرسه به‌طور فعالانه مشارکت معلمان را در مشاوره از طریق در دسترس بودن و قابل مشاهده بودن، ارائه خدمات مشاوره‌ای و آموزش مباحث مشاوره‌ای، تجهیز معلم با اطلاعات، دیدگاه‌های نو و منابع مربوط و پیگیری فعالیت و همراهی تا رسیدن به نتیجه تسهیل می‌کنند. در مضمون سوم نیز به اهمیت تخصص و مهارت‌های منحصر به فرد مشاوران تأکید و مشخص شد معلمان در چه موضوعاتی ترجیح می‌دهند از دانش مشاوران بهره‌مند شوند و در چه موضوعاتی نیازی به مشاورت با مشاور نمی‌بینند.

بررسی مقالات فوق و پیشینه پژوهش داخلی حاکی از آن است که درک درستی از خدمات مشاورتی در میان دانشجویان رشته مشاوره در ایران وجود ندارد. خدمات مشاورتی و خدمات مشاوره‌ای یکسان درک می‌شود و این می‌تواند مشکلی اساسی در آموزش مشاوران مدارس باشد. با این حال و با وجود ارائه درس خدمات مشاورتی در دانشگاه‌های ایران به مشاوران مدارس همچنان درک درستی از اهمیت این نقش در میان فارغ‌التحصیلان و دانشجویان رشته مشاوره وجود ندارد. از سوی دیگر با مجازی شدن آموزش‌های مدرسه و دسترسی کمتر مشاوران به دانش‌آموزان برای ارائه خدمات مشاوره مستقیم، خدمات مشاوره غیرمستقیم و در رأس آن خدمات مشاورتی اهمیت بیشتری یافته است. از سوی دیگر با وجود بررسی نقش مشاور مدرسه بعد از شیوع ویروس کرونا هنوز توجه کافی به خدمات مشاورتی در این دوره نشده است؛ بنابراین این پژوهش با تمرکز بر تجربیات مشاوران از ارائه این خدمت در دوره شیوع ویروس کرونا به برجسته‌سازی و بررسی ابعاد مربوط به این نقش مهم مشاور مدرسه در مواجهه با معلمان و والدین پرداخته است.

به عقیده پژوهشگر، مطالعه منحصر به فردی که نقش مشاورتی مشاور مدرسه را از دیگر نقش‌های او متمایز کند، انجام نگرفته است. علاوه بر این با ورود و گسترش آموزش الکترونیکی، دسترسی متفاوت مشاوران به دانش‌آموزان، تغییرات رابطه معلمان با دانش‌آموزان در بستر آموزشی جدید و افزایش دغدغه والدین، ارائه خدمات مشاورتی اهمیت بیشتری دوچندان یافته است. بررسی پدیدارشناسانه و عمیق تجارب مشاورانی که در دوره کرونا مشغول و درگیر ارائه خدمات مشاورتی بوده‌اند و به دست آوردن تشابهات و تفاوت‌های این تجارب به شکل‌گیری الگویی برای ارائه بهتر خدمات مشاورتی کمک خواهد کرد؛ از این رو مطالعه حاضر با هدف کنکاش در تجربه مشاوران مدارس در ارائه خدمات مشاورتی معلمان و والدین دو دوره همه‌گیری کرونا انجام شد. چالش‌ها و فرصت‌های ایفای این نقش در شرایط فعلی از یافته‌های مطالعه حاضر است. همچنین این پژوهش به آسیب‌شناسی با ارائه خدمات مشاورتی در دوره کرونا و پسا کرونا پرداخته است.

روش پژوهش

با در نظر گرفتن انواع تحقیقات به دلیل هدفمندی پژوهش، تحقیقات توسعه‌ای زیرمجموعه‌ای از تحقیقات کاربردی است که به بهبود روش‌ها و ساختارها می‌پردازد؛ در حالی که تحقیقات کاربردی استفاده عملی از نظریه‌هایی است که تاکنون در زمینه‌ای ویژه کشف شده‌اند. تحقیقات بنیادی نیز درصدد گسترش و توسعه بنیادهای نظری و مفهومی در حوزه‌ای خاصی است (فرهنگی و صفرزاده، ۱۳۸۵). براساس گفته سکاران (۱۳۸۶) نیز تحقیقات بنیادی به دنبال تولید دانش به منظور درک بیشتر پدیده‌ها است؛ از این رو با توجه به این تقسیم‌بندی و تعاریف صورت گرفته از آن‌ها، تحقیق حاضر از لحاظ هدف از نوع تحقیقات بنیادی است؛ چراکه به دنبال تولید دانش در راستای درک بیشتر و بهتر درباره ارائه خدمات مشاورتی در دوره همه‌گیری کرونا است.

در این تحقیق که فهم تجربه مشاوران مدارس از ارائه خدمات مشاورتی است، از راهبرد پدیدارشناسی^۱ استفاده شده است؛ زیرا این راهبرد معنای تجارب زیسته افراد متعدد از یک مفهوم با پدیده را توصیف می‌کند. این توصیف شامل آنچه آن‌ها تجربه کرده‌اند و چگونگی تجربه آن‌ها می‌شود. جامعه پژوهش شامل تمام مشاوران مدرسه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بود که از حداقل یک سال قبل از همه‌گیری کرونا و در دوره همه‌گیری مشغول مشاوره در مدرسه بودند. نمونه پژوهش به روش نمونه‌گیری هدفمند انجام شد. همچنین در این پژوهش از نمونه‌گیری شبکه‌ای یا زنجیره‌ای برای دسترسی به افراد با تجربه‌های غنی به پدیده مورد پژوهش استفاده شد. در این پژوهش تلاش شد نمونه‌های اولیه از باتجربه‌ترین و خبره‌ترین افراد در حوزه

مشاورهٔ مدرسه باشند. سپس بعد از جمع‌آوری مطالب و مشخص‌شدن مضامین اصلی از نمونه‌گیری نظری استفاده شد. در این نمونه‌گیری کار با یک گروه مقدماتی آغاز و به‌تدریج تکمیل می‌شود. فرایند نمونه‌گیری نظری محقق را در انتخاب نمونه‌های بعدی هدایت می‌کند. این فرایند تا زمانی ادامه می‌یابد که معیار اشباع نظری مفاهیم و مقوله‌ها برآورده شود. منظور از اشباع نظری آن است که مقوله‌ها و ابعادشان تکمیل شده باشند و داده‌های جدیدی تکرار نشوند. در این پژوهش، مصاحبه‌ها با نمونه‌ها ادامه یافت تا محتوای مصاحبه‌ها از لحاظ مفهومی به حد اشباع برسد و مطالب تکراری شود. در مطالعات پدیدارشناسی، مشارکت‌کنندگان باید افرادی باشند که پدیدهٔ بررسی‌شونده را به‌طور مستقیم تجربه کرده باشند و بتوانند تجارب خود را بیان و تشریح کنند. در این مرحله از تحقیق، معیار انتخاب نمونه‌های مورد مطالعه شامل موارد زیر است.

۱. مشارکت‌کنندگان شامل مشاوران مدارس که با معلمان و والدین مستقیم در ارتباط بوده‌اند. ۲. علاقه‌مند به مشارکت در مطالعه و بیان دیدگاه‌ها و تجربیات خود باشند. ۳. حداقل ۳ سال سابقهٔ خدمت داشته باشند که دو سال آن در دورهٔ کرونا بوده باشد.

در این تحقیق کیفی از روش مصاحبه و در این مرحله از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. برای طرح سؤالات مصاحبه نیز از مبانی نظری استفاده شد. پنج مصاحبه به‌صورت تلفنی انجام شد و هر مصاحبه حدود ۴۵ تا ۶۰ دقیقه طول کشید. پنج مصاحبهٔ دیگر به درخواست مصاحبه‌شونده‌ها به‌صورت ارسال صوت در واتساپ بود. به این شکل که سؤالات باز و کلی ابتدا مطرح و جواب‌هایی داده می‌شد. سپس سؤالات ساختاریافته‌تری مطرح می‌شدند و سؤال و جواب براساس پاسخ مصاحبه‌شونده‌ها و موضوع پژوهش ادامه می‌یافت. مزیت روش واتساپی از روش تلفنی این بود که مشاوران می‌توانستند قبل از پاسخ به سؤالات به‌خوبی فکر کنند و تجربیات مرتبطشان با سؤالات و موضوع پژوهش را به یاد بیاورند. به‌دلیل ماهیت رفت و برگشتی و زمانی که نیاز بود ویس‌ها شنیده شوند و پاسخ ارسال شود، این مصاحبه‌ها حدود ۶۰ تا ۷۵ دقیقه طول کشید.

در راستای تحلیل و تفسیر داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها از نرم‌افزار MAXQDA20 (نسخهٔ ۲۰) استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها روش تحلیل مضمون به شیوهٔ کلایزی^۱ (۱۹۷۸) به کار رفت. این روش می‌تواند به‌روشنی محقق را مرحله به مرحله در رسیدن به جوهرهٔ تجارب هدایت کند. در تحقیق حاضر، پژوهشگر برای تحلیل داده‌های کیفی حاصل از مصاحبه‌های انجام‌شده از مراحل زیر پیروی کرده است:

۱. مصاحبه‌های ضبط‌شده به‌صورت مکتوب اجرا می‌شوند و متن هر مصاحبه دوباره مطالعه می‌شود.
۲. عبارات معناداری مربوط به پدیدهٔ مورد مطالعه برای هر متن مصاحبه استخراج می‌شود.
۳. هر یک از عبارات معنادار استخراج‌شده از مرحلهٔ قبل در واحدهای معنایی صورت‌بندی می‌شود.
۴. واحدهای معنایی براساس تشابه، خوشه‌بندی می‌شوند و از این راه مضامینی استخراج می‌شود.
۵. توصیفی جامع از تجربیات بیان‌شدهٔ مشارکت‌کنندگان ارائه می‌شود.
۶. یک ساختار بنیادین از پدیده توصیف می‌شود.

۷. توصیفات و تجربیات مشارکت‌کنندگان با مراجعهٔ مجدد به مشارکت‌کنندگان تحقیق اعتبارسنجی می‌شود.

برای بررسی پایایی و روایی، از چهار معیاری استفاده شد که گوبا و لینکلن^۲ (۱۹۸۵) با عنوان قابلیت اعتماد^۳ به‌منزلهٔ جایگزین روایی و پایایی در تحقیقات کیفی مطرح کرده‌اند. این معیارها شامل قابلیت اعتبار، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری می‌شوند. در تحقیق حاضر، برای افزایش قابلیت اعتبار پژوهش بار دیگر به مشارکت‌کنندگان مراجعه و دربارهٔ نتایج حاصل، از آنان نظرخواهی شد. نظرخواهی نهایی از مشارکت‌کنندگان موجب شد بعضی مضامین تغییر کند و برخی عبارات معنادار جدید نیز اضافه شود. همچنین افرادی وارد مطالعه شدند که سابقه‌های کاری متفاوتی داشتند. برای رسیدن به قابلیت انتقال پژوهش، محقق به شرح مبسوط فرایند تحقیق از مرحلهٔ نمونه‌گیری تا تفسیر اطلاعات پرداخته و نمونه‌ای از متن مصاحبه‌ها را نیز به‌منزلهٔ مصادیقی در بخش یافته‌های تحقیق آورده است. همچنین به‌منظور دستیابی به قابلیت اطمینان، محقق از راهنمایی و نظارت

1. Colaizzi

2. Guba & Lincoln

3. Trustworthiness

استادان صاحب نظر در سراسر فرایند گردآوری داده‌ها برای تأیید تفسیرهای محقق استفاده کرده است. برای افزایش قابلیت تأییدپذیری پژوهش، محقق تلاش کرد تا از طریق مرور و بازبینی‌های دقیق و چندین باره داده‌ها، تفسیرها و یافته‌های این مطالعه با نگاهی به مطالعات پیشین حاصل شود.

افراد در تحقیق، شرکت کننده بودند. هدف تحقیق، رویه‌های تحقیق، خطرات و فواید تحقیق و ماهیت داوطلبانه بودن شرکت در تحقیق برای آنان بیان شد. حق شرکت کننده برای انصراف از شرکت در تحقیق در هر زمانی و روش‌هایی که فرد را محافظت کند، باید مدنظر قرار می‌گرفت. در ابتدای هر مصاحبه همه ملاحظات فوق برای مصاحبه‌شونده‌ها توضیح داده و رضایت کامل آن‌ها جلب شد.

یافته‌ها

الف) اطلاعات جمعیت‌شناختی

با توجه به جدول ۱، از ۱۰ نفر شرکت کننده در مصاحبه، ۷ نفر زن (۷۰ درصد) و ۳ نفر مرد (۳۰ درصد) هستند. بازه سنی از ۲۴ سال تا ۴۲ سال است که طیف کاملی از افراد جوان، پرانگیزه و آشنا با فضای مجازی تا فرد میانسال به بالا را شامل می‌شود که تجربه فراوانی در مشاوره در مدرسه داشته‌اند. از نظر سابقه کار نیز حدود مناسبی شامل شده که سبب شده است تنوع تجربیات بیشتر شود و اطلاعات کامل‌تری از نحوه ارائه خدمات مشاورتی و چالش‌های آن به دست بیاید. تحصیلات همه شرکت کنندگان فوق لیسانس بود که کمک می‌کرد همه بتوانند به بهترین شکل تجربیات خود را بیان کنند. همه مشاوران در دوره کرونا به صورت فعال در مدرسه به منزله مشاور مدرسه در حال فعالیت بودند. همچنین آن‌ها مدتی قبل و بعد همه‌گیری نیز مشغول بودند که سبب می‌شد به خوبی بتوانند تفاوت شرایط قبل و بعد شیوع ویروس و دوران آموزش مجازی و حضوری را تشخیص دهند.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

نام مصاحبه‌شونده	جنسیت	سن	تحصیلات	سابقه شغلی
کد ۱	زن	۲۴	کارشناسی ارشد	۳ سال
کد ۲	مرد	۲۳	کارشناسی ارشد	۵ سال
کد ۳	مرد	۴۱	کارشناسی ارشد	۱۴ سال
کد ۴	زن	۲۵	کارشناسی ارشد	۵ سال
کد ۵	زن	۳۰	کارشناسی ارشد	۱۰ سال
کد ۶	زن	۳۴	کارشناسی ارشد	۱۲ سال
کد ۷	زن	۳۵	کارشناسی ارشد	۱۴ سال
کد ۸	مرد	۴۲	کارشناسی ارشد	۱۵ سال
کد ۹	زن	۲۴	کارشناسی ارشد	۵ سال
کد ۱۰	زن	۳۰	کارشناسی ارشد	۷ سال
میانگین		۳۱		۹ سال

ب) تجزیه و تحلیل داده‌ها

مرحله اول

براساس مراحل هفت‌گانه کلایزی (۱۹۷۸)، در مرحله اول مصاحبه‌های ضبط شده اجرا و چندین بار مطالعه شدند.

مرحله دوم

در مرحله دوم عبارات معنادار در متن اجرا شده مشخص و زیر آن‌ها خط کشیده شد. به این ترتیب عبارات معنادار از هر مصاحبه جدا شدند. جدول ۲ نمونه‌ای از این مرحله را نشان می‌دهد.

جدول ۲. نمونه‌هایی از عبارات معنادار

عبارات معنادار
بعد صحبت قرار شد با ارتباط با یک معلم دیگر خودشون رو تو این درس بالا بکشن؛ طوری که هر دو سه شب، ۳ ساعت می‌خوندن و صوت معلم دیگه‌ای رو گوش می‌دادن و مثل دانش‌آموز می‌خوندن تا تونن درس بدن. این معلم چون دغدغه‌مند بود می‌خواست واقعاً به بچه‌ها کمک کنه و نیاز به روحیه هم داشت و با من صحبت می‌کرد تا روحیه بگیره و ادامه بده و آخرش خودش می‌گفت بدون کمک‌ها من نمی‌تونستم ادامه بدم اصلاً (مصاحبه ۴).
یا اینکه حضور و غیاب دبیرها به چه شکل باشه. بعضی وقت‌ها تمرکز دبیرها می‌رفت سمت اینکه کی توی کلاس هست. بعضی دبیرها هم اصلاً نمی‌تونستن روی حضور غیاب تمرکز کنن. اینجا معلم‌ها نیاز داشتن ما باهاشون تو جلسات مشورتی درباره شکل صحیح حضور غیاب و مدیریت کلاس مجازی صحبت کنیم (مصاحبه ۵).
بیشترین کاری که انجام شد، برای بچه‌هایی بود که مشکلات بی‌انگیزگی و بی‌حوصلگی و مشکلات عاطفی داشتن. بیشترین کار تمرکز روی رابطه دانش‌آموز با والدین بود. تعریف فضای ارتباطی درست در خانواده و بحث نظارت درست بر فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموز از موارد مهم برای والدین بود (مصاحبه ۱).

مرحله سوم

پس از اینکه در مرحله دوم عبارات معنادار مشخص شدند، نوبت به مرحله سوم یعنی صورت‌بندی عبارات معنادار و تشکیل واحدهای معنایی رسید. در این مرحله، به هر عبارت یک مفهوم که بیانگر تفکر اصلی زیربنایی عبارت است، تعلق می‌گیرد. جدول ۳ نمونه‌ای از صورت‌بندی واحدهای معنایی را نشان می‌دهد.

جدول ۳. فرایند تشکیل مفاهیم واحدهای معنایی

عبارت معنادار	واحدهای معنایی
این معلم چون دغدغه‌مند بود، می‌خواست واقعاً به بچه‌ها کمک کنه. خودش هم به روحیه نیاز داشت و با من صحبت می‌کرد تا روحیه بگیره و ادامه بده (مصاحبه ۴).	گوش‌دادن همدلانه به مشکلات معلمان
بعضی دبیرها هم اصلاً نمی‌تونستن روی حضور و غیاب تمرکز کنن. اینجا معلم‌ها نیاز داشتن ما باهاشون در جلسات مشورتی درباره شکل صحیح حضور و غیاب مدیریت کلاس مجازی صحبت کنیم (مصاحبه ۵).	کمک به معلمان در مدیریت کلاس مجازی
بیشترین کاری که انجام شد، برای بچه‌هایی بود که مشکلات بی‌انگیزگی و بی‌حوصلگی و مشکلات عاطفی داشتن. بیشترین کار تمرکز روی رابطه دانش‌آموز با والدین بود (مصاحبه ۱).	کمک به ترمیم رابطه والد-دانش‌آموز

مرحله چهارم

در چهارمین مرحله از روش تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی کلایزی (۱۹۷۸) پس از قطعیت در واحدهای معنایی، دسته‌بندی این مفاهیم به مضامین فرعی آغاز شد که منعکس‌کننده ساختار منحصر به فردی از مضامین اصلی هستند. براساس نظر کلایزی (۱۹۷۸) در این مرحله، گروه‌هایی از این مضمون‌های فرعی که منعکس‌کننده مفهومی خاص و مشترک هستند با هم ترکیب شدند تا ساختاری متمایز از مضمون‌های اصلی استخراج شده ایجاد شود. جدول ۴ این مرحله را برای یکی از مضامین حاصل شده نشان می‌دهد.

جدول ۴. فرایند ایجاد مضامین فرعی و احصای مضمون اصلی

مضمون اصلی	مضمون فرعی	نمونه‌هایی از واحدهای معنایی
خدمات مشاورتی حمایتی		آشنا کردن والدین با نرم‌افزارهای مختلف
		آموزش مدیریت رژیم رسانه‌ای به والدین
		ارائه خدمات مشاوره‌ای به والدین و معلمان
		گوش‌دادن همدلانه به مشکلات معلمان و والدین
خدمات مشاورتی همکاری		هم‌افزایی در شورای آنلاین معلمان و مشاوران
		کمک در مدیریت کلاس مجازی به معلمان
		تشکیل گروه مجازی با دانش‌آموزان و والدین
		در نظر گرفتن نمره تکلیف و مشارکت کلاسی در کارنامه میان‌مدت
های مشاورتی الگو		ارائه گزارش‌های عینی به والدین
		آشکار کردن حدود نقش والدین در شرایط جدید
		قانون‌گذاری برای استفاده از گوشی
		فراهم کردن فضا و زمانی برای فعالیت‌های بدنی
خدمات مشاورتی تجویزی		کنترل برنامه غذایی دانش‌آموزان
		داشتن برنامه خواب منظم در منزل
		آموزش نحوه نظارت بر فعالیت‌های دانش‌آموز
		تکنیک‌های برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان در فضای مجازی
خدمات مشاورتی واسطه‌ای		کمک به ترمیم رابطه والد-دانش‌آموز
		افزایش سطح تحمل در پذیرش فرزندان
		در نظر گرفتن زمانی برای دورنگه‌داشتن مادر از فرزندان
		کمک به والدین برای درک و همدلی با دانش‌آموز

مرحله پنجم

پس از انجام مراحل فوق برای تمام متون مصاحبه‌ها، در گام پنجم از روش تحلیل کلایزی (۱۹۷۸) هریک از مضامین اصلی احصاشده از دیدگاه محقق، توصیف و تشریح شد. با پیروی از نظر کلایزی (۱۹۷۸) پژوهشگر تمام معانی تدوین‌شده و مضامین فرعی را بازخوانی کرد تا بتواند به شناخت ابعاد تجارب شرکت‌کنندگان در مصاحبه در طول فرایند توصیف جامع پدیده برسد. با اتمام این کار، محقق توصیف جامع پدیده را با جمع‌آوری معانی تدوین‌شده و مضمون‌های فرعی ارائه کرد. این مرحله با توجه به جداول فوق و پنج مضمون اصلی احصاشده به صورت زیر انجام شد:

اولین مضمون اصلی یعنی الگوهای مشاورتی از معانی مربوط به نحوه کمک مشاور در ارائه خدمات به والدین و معلمان استخراج شده است. این مضمون اصلی چهار مضمون فرعی دارد که شامل خدمات مشاورتی حمایتی، خدمات مشاورتی همکاری، خدمات مشاورتی تجویزی و خدمات مشاورتی واسطه‌ای می‌شود. براساس این مضمون احصاشده مشاوران معتقد بودند در فرایند ارائه خدمات مشاورتی به والدین و معلمان در دوره همه‌گیری کرونا از الگوهای مشابهی که قبلاً استفاده می‌شد، استفاده می‌کردند. البته در کنار اینکه تغییراتی در فراوانی استفاده از انواع الگوها دیده می‌شود، نیازهای مشاورتی براساس آنچه در شرایط جدید رخ می‌دهد متفاوت بود. یکی از شرکت‌کنندگان درباره استفاده از الگوهای مشاورتی این چنین نظر خود را بیان کرده است:

«به نظرم موضوعات و نوع موضوع و افراد متفاوت بودن. هر چهار مدل مشاورتی در گفت‌وگوها بود. میانجی‌گری به دلیل دسترسی کمتر و ارتباط کمتر با بچه‌ها کمتر از همه بود. به نظرم بیشتر از همه و کاربردی‌تر از همه خدماتی و تجویزی بود. در مورد اولیایی که همکاری بهتر و بیشتری داشتن و همچنین شناخت ما از دانش‌آموز بهتر و بیشتر بود، حالت تجویزی رو در پیش می‌گرفتیم و در موارد دیگر خدماتی بود. چون بچه‌ها دم دست ما کمتر بودن. مخصوصاً سال اول و دوم که اصلاً نبودن خیلی مشارکتی و میانجی نداشتیم و بیشتر مثلاً به اولیا مسیرهای مختلف رو می‌گفتیم تا به ما بازخورد بدن. یا مثلاً تجویز می‌کردیم و می‌گفتیم اگر این کار رو بکنی این طوری می‌شه» (مصاحبه ۸).

مضمون اصلی دوم مربوط به چالش‌ها و موانعی است که مشاوران در ارائه خدمات مشاورتی احساس می‌کردند. محتوای مصاحبه‌ها نشان می‌داد مشاوران معتقدند در شرایط کرونا و با مجازی‌شدن کلاس‌ها نقش والدین به شکل چشم‌گیری تغییر کرده و موجب چالش‌هایی در ارائه خدمات مشاورتی به والدین شده بود. علاوه بر این مشکلات و چالش‌های مربوط به تغییر شرایط کاری مشاوران، ارائه خدمات مشاورتی را با چالش‌هایی روبه‌رو کرده بود. دو مضمون فرعی دیگر نیز مربوط به موانع ارائه خدمات مشاورتی به معلمان و موانع ارائه خدمات مشاورتی به والدین بودند که هر کدام شامل زیرمضمون‌های مربوط به خود هستند که در جدول ۴ و ۵ ارائه شده است.

«مسائل ما با والدین بسیار بیشتر و پیچیده‌تر از معلمان بود و بیشتر مسائل و مشکلات معطوف به مادرها بود؛ چون زمان بیشتری را با فرزندشون داشتن و مسئولیت‌های جدیدی حس می‌کردن و نیازهای مشاورتی خاصی براشون وجود داشت» (مصاحبه ۳).

مضمون اصلی سوم جنبه‌های مثبت شرایط کرونا مرتبط با خدمات مشاورتی مستخرج از گفت‌وگو با مشاوران مدرسه است. مشاوران در این مضمون بیان کردند در شرایط همه‌گیری و آموزش مجازی در کنار جنبه‌های منفی، ویژگی‌های مثبتی هم وجود داشت. به این صورت که درخانه ماندن دانش‌آموز سبب ایجاد امکان افزایش ارتباطات مؤثر درون خانواده‌ها می‌شد. پدران بیشتر از گذشته برای فرزندان خود وقت می‌گذاشتند و به‌طور کلی ارتباطات اعضای خانواده محکم‌تر شده بود. همچنین در شرایط جدید بستری‌هایی فراهم شده بود که سبب رشد و پیشرفت دانش‌آموزان می‌شد. خانواده‌ها بیش از گذشته شرایط فرزند خود را می‌دیدند و درک می‌کردند. بعضی دانش‌آموزان منزوی در شرایط جدید توانسته بودند از ظرفیت‌هایشان بهتر و بیشتر استفاده کنند و اعتمادبه‌نفسشان افزایش یافته بود. مشاور نیز در فضای مجازی می‌توانست در فضای مجازی در قالب گروه‌هایی با بچه‌ها به راحتی ارتباط برقرار کند و به آن‌ها کمک کند. از سوی دیگر دسترسی به مشاوران در شرایط مجازی سهل‌تر شده بود و خود مشاوران نیز در فضای مدرسه می‌توانستند با معلمان در مدرسه راحت‌تر و با فراغ بال صحبت کنند.

«ما تحلیل کردیم دیدیم این طفلک توی کلاس به‌خاطر اینکه چشم تو چشم بچه‌ها و چشم تو چشم معلم هست و

اعتمادبه‌نفسش خیلی بالا نیست و یه مقدار تو این زمینه ضعف داره، خوب نمی‌تونسته خیلی بروز کنه، اما تو دوران کرونا به‌خاطر اینکه اون سنگینی حضور دیگران وجود نداشت، خیلی راحت ابراز وجود می‌کرد» (مصاحبه ۸).

چهارمین مضمون اصلی دریافت‌شده از تحلیل مصاحبه‌های صورت‌گرفته با مشاوران مدارس شامل مواردی در تعیین شایستگی‌های مهم مشاوران مدارس در ارائه خدمات مشاورتی به والدین و معلمان در دوره همه‌گیری کرونا است. هرچند بسیاری از این شایستگی‌ها در گذشته نیز مدنظر بوده‌اند، تأکید بیشتر مشاوران نشان‌دهنده اهمیت دوچندان این ویژگی‌ها در شرایط آموزش مجازی است. این خصوصیات در سه مضمون فرعی با عناوین شایستگی‌های فردی، شایستگی‌های اخلاقی و شایستگی‌های حرفه‌ای قرار گرفتند. مضمون فرعی ۴ نیز به ویژگی‌های منفی رایج مشاوران تعلق گرفت تا اشکالات و انتقاداتی که مشاوران دریافت کرده یا در مشاوران دیگر مشاهده کرده بودند، درنظر گرفته شود.

«اما بیشتر از همه به نظرم این مهم‌ترین نکته بود که شنونده خوبی باشیم و اینکه خانواده احساس کنه شما دغدغه خانواده رو می‌فهمین و از قبل بهش فکر کردین. حتی اگر قانع هم نمی‌شدن، اینکه متوجه می‌شدن ما هم درگیر مسئله هستیم و داریم بهش فکر می‌کنیم، کمک‌کننده بود» (مصاحبه ۵).

«اگر جلسات مشاورت متوقف می‌شه، خود مشاور پیگیری کنه که نشون می‌ده براش مهم هست و دلسوزه و ثابت کنه آینده فرزندشون برای مشاور مهمه و پیگیر هست» (مصاحبه ۲).

در طول ارائه خدمات مشاورتی، مشاوران مدرسه توانسته بودند آسیب‌های خاص این دوره را که در فرایند ارائه خدمات مشاورتی نیز مؤثر است شناسایی کنند. از آنجا که هدف اصلی مشاورت کمک والدین و معلمان به دانش‌آموزان بود، همه آسیب‌های شناسایی‌شده مربوط به والدین و معلمان است. سه مضمون فرعی شناسایی‌شده با تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها درباره آسیب‌شناسی شامل آسیب‌های مربوط به حضور مستمر اعضای خانواده در کنار هم، آسیب‌های خاص والدین و آسیب‌های ناشی از کلاس‌های مجازی می‌شود.

«ما خیلی درگیر مسئله رهاشدگی دانش‌آموزان از سوی والدین بودیم و خانواده‌هایی اصلاً در جریان تکلیف نوشتن و نوشتن فرزندشان نبودند. یا خانواده‌هایی که به‌علت نظارت افراطی بچه‌ها و مدرسه را کلافه کرده بودند» (مصاحبه ۱).

«بعضی از مسائل، مسائل خاص نوجوانی بود. بعضی مسائل، مسائل مربوط به کرونا بود که در منزل ایجاد شده بود. یه عده‌ای‌اش هم اتفاقاتی بود که به‌خاطر حضور مستمر بچه‌ها کنار والدین ایجاد شده بود؛ یعنی این مسئله، مسئله‌ای نبود که به چشم بیاد، اما درحقیقت افراد خانواده با هم درگیر شده بودن؛ یعنی به‌دلیل مدت حضور بالای اعضا در کنار هم این اصطکاک ایجاد شده بود» (مصاحبه ۸).

مرحله ششم

در مرحله پیش از مرحله پایانی روش تحلیل کلایزی (۱۹۷۸)، توصیف تفصیلی از تجربه مشاوران از ارائه خدمات مشاورتی به والدین و معلمان در دوره همه‌گیری کرونا، به ساختاری بنیادین تقلیل یافت. جدول ۵ خروجی این مرحله را نشان می‌دهد که شامل مضامین اصلی، مضامین فرعی و واحدهای معنایی است.

جدول ۵. جدول نهایی شامل تمام مضامین اصلی و فرعی

الگوهای مشاورتی	
واحد‌های معنایی	مضمون‌های فرعی
آشناکردن والدین با نرم‌افزارهای مختلف	خدمات مشاورتی حمایتی
آموزش مدیریت رژیم رسانه‌ای به والدین	
ارائه خدمات مشاوره‌ای به والدین و معلمان	
گوش‌دادن همدلانه به مشکلات معلمان و والدین	خدمات مشاورتی همکارانه
هم‌افزایی در شورای آنلاین معلمان و مشاوران	
کمک در مدیریت کلاس مجازی به معلمان	
تشکیل گروه مجازی با دانش‌آموزان و والدین	
درنظرگرفتن نمره تکلیف و مشارکت کلاسی در کارنامه میان‌مدت	
ارائه گزارش‌های عینی به والدین	

ادامه جدول ۵. جدول نهایی شامل تمام مضامین اصلی و فرعی

اشکار کردن حدود نقش والدین در شرایط جدید	
قانون گذاری برای استفاده از گوشی	
فراهم کردن فضا و زمانی برای فعالیت های بدنی	
کنترل برنامه غذایی دانش آموزان	خدمات مشاورتی تجویزی
داشتن برنامه خواب منظم در منزل	
آموزش نحوه نظارت بر فعالیت های دانش آموز	
تکنیک های برقراری ارتباط مؤثر با دانش آموزان در فضای مجازی	
کمک به ترمیم رابطه والد-دانش آموز	
بالا بردن سطح تحمل در پذیرش فرزندان	خدمات مشاورتی واسطه ای
در نظر گرفتن زمانی برای دورنگه داشتن مادر از فرزندان	
کمک به والدین برای درک و همدلی با دانش آموز	
موانع و چالش های ارائه خدمات مشاورتی	
واحد های معنایی	مضمون های فرعی
نقش مهم والدین در مشاهده دانش آموز و ارائه اطلاعات به مشاور	
نقش پررنگ تر مادران در دوره کرونا	نقش تغییر یافته والدین
نقش واسطه ای والدین بین مشاور-دانش آموز	
افزایش مسئولیت خانواده در مقایسه با قبل	
اختلاف نظر های والدین و مشاوران درباره شرایط دانش آموز	
وابستگی والدین به مشاور	
مسئولیت پذیر نبودن والدین و توقع از مشاور	
تغییرات زمان کاری	مشکلات و تغییرات کاری مشاوران
سختی شرایط کرونا برای مشاوران	
وقت کافی نداشتن مشاور به دلیل وظایف غیر مشاوره ای	
کم رنگ شدن نقش مشاور	
مشکلات اقتصادی والدین مانع ارائه خدمات مشاورتی	
مقاومت والدین در همکاری با مشاور	
کیفیت نامناسب جلسات آنلاین با والدین	
چالش با خانواده هایی که والدین هردو شاغل بودند.	موانع ارائه خدمات مشاورتی به والدین
پنهان کاری والدین	
مشورت پذیر نبودن والدین تحصیل کرده	
استرس ها درباره بیماری کرونا	
منفعل بودن والدین در تطبیق پذیری با شرایط جدید	
تسلط یافتن معلمان بر پیام رسان ها	
نبود رابطه حرفه ای میان مشاوران و معلمان	موانع مشورت با معلمان
مشورت پذیر نبودن معلم	
کاهش مراجعه دبیران به مشاوره در دوره کرونا	
جنبه های مثبت شرایط همه گیری	
واحد های معنایی	مضمون های فرعی
وقت گذاری بیشتر برخی پدران برای خانواده	
تحکیم ارتباطات بیشتر والدین و فرزندان	افزایش ارتباطات مؤثر درون خانواده
درک بیشتر والدین از شرایط درسی فرزند	
امکان ارتباط بیشتر معلم و والد از طریق فضای مجازی	
فراغت گفتگو با معلمان حضوری	دسترسی سهل تر مشاور، والد و معلم به یکدیگر
افزایش ارتباط با والدین به دلیل سهولت دسترسی مجازی	
پیشرفت تحصیلی در برخی دانش آموزان کمرو و منزوی	ایجاد زمینه های رشد آموزشی-پروژه ای دانش آموزان
امکان رصد فعالیت های دانش آموزان در فضای مجازی مشترک	
خصوصیات و شایستگی های مشورت دهنده	
واحد های معنایی	مضمون های فرعی
پیگیری و دلسوزی مشاور	
شنوندگی فعال و صبوری در برابر والدین	شایستگی های فردی
تاب آوری در مواجهه با تغییرات	
بی طرفی مشاور	
رازداری و اعتماد سازی	
برخورد متواضعانه	شایستگی های اخلاقی
حفظ حریم خصوصی معلم-دانش آموز	
احترام به معلم	
تسلط بر امکانات نرم افزارها	
توانایی در برقراری رابطه مشاوره ای مؤثر با والدین و معلمان	
توانایی معرفی خدمات مشاورتی	
در دسترس بودن مشاور	شایستگی های حرفه ای
فعال بودن مشاور به جای منفعل بودن	
به روز بودن مشاور	

ادامه جدول ۵. جدول نهایی شامل تمام مضامین اصلی و فرعی

مضمون‌های فرعی	واحد‌های معنایی
ویژگی‌های منفی رایج مشاوران در دوره کرونا	جسارت‌نداشتن مشاور برای ارتباط با معلم تخصص‌نداشتن مشاور و نداشتن رویکرد مشورتی ناتوانی در مهارت مشاهده‌گری در شرایط جدید
آسیب‌های مربوط به استمرار حضور اعضای خانواده در کنار هم	آسیب‌شناسی دوران کرونا با ارائه خدمات مشورتی
آسیب‌های والدین در دوره کرونا	نظارت افراطی والدین مشکل سروصدا در منزل اختلافات میان زوجین ارتباط‌های تخریب‌شده با فرزندان توقع بالای والدین از دانش‌آموز احساس ناتوانی والدین در کمک به دانش‌آموز بی‌توجهی والدین و رهاکردن فرزندان
آسیب‌های مربوط به کلاس مجازی	کاهش زمان استراحت والدین در مقایسه با زمان حضوری استرس کلاس مجازی برای معلمان و دانش‌آموزان انرژی‌بر بودن کلاس آنلاین در مقایسه با حضوری تنش‌ها و مشکلات تغییر شکل روابط در فضای مجازی سختی تطبیق‌دادن معلمان باسابقه‌تر با شرایط جدید میهم‌بودن میزان اثرگذاری برای معلم

مرحله هفتم

در مرحله نهایی و هفتم، نتایج نهایی به همه شرکت‌کنندگان داده و از آن‌ها خواسته شد نظر نهایی خود را در قالب پاسخ به سه سؤال زیر اعلام کنند:

۱. آیا مطالب جمع‌آوری شده تجربیات شما را در ارائه خدمات مشورتی به والدین و معلمان منعکس می‌کند؟
 ۲. به نظر شما چه مواردی باید حذف شوند و چه مواردی را می‌توان به مطالب جمع‌آوری شده اضافه کرد؟
 ۳. چه نکته و تجربه دیگری مکمل جمع‌بندی ارائه‌شده خواهد بود؟
- اصلاحات نهایی براساس نظر شرکت‌کنندگان در نتایج اعمال شد.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با هدف به‌دست‌آوردن تجربیات مشاوران مدارس از ارائه خدمات مشورتی به معلمان و والدین در دوره همه‌گیری کرونا انجام شد. مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختاریافته با ده نفر از مشاورانی که تجربه ارائه خدمات مشورتی در دوره همه‌گیری داشتند، انجام شد و داده‌ها به روش کلایزی (۱۹۷۸) تجزیه و تحلیل شدند. مضمون‌های اصلی، مضمون‌های فرعی و واحدهای معنایی در جدول ۵ ارائه شده‌اند. این نتایج بینش عمیقی درباره نقش مشورتی مشاور مدرسه ارائه می‌کند.

مضامین فرعی مرتبط با الگوهای مشورتی عبارت‌اند از: خدمات مشورتی همکارانه، خدمات مشورتی حمایتی، خدمات مشورتی تجویزی و خدمات مشورتی واسطه‌ای. با توجه به پیشینه پژوهش الگوهای مستخرج از مصاحبه‌ها شباهت زیادی با الگوهای ارائه خدمات مشورتی قبل از دوران همه‌گیری کرونا دارد و الگوهای سابق همچنان مانند گذشته کاربردهای خود را حفظ کرده‌اند. با این حال الگوی حمایتی مدل جدیدی بود که در پژوهش‌های گذشته از آن به‌منزله الگویی پرکاربرد یاد نشده است. در شرایط آموزش غیرحضوری و با تغییر نقش والدین و مشاوران، همچنین شرایط استرس‌زا و مضطرب‌کننده بیماری، والدین نیاز به توجه ویژه از طرف مشاوران پیدا کرده بودند. از سوی دیگر معلمان نیز با شرایط جدیدی مواجه می‌شدند و در مسیر شغلی خود احساس عجز و ناتوانی می‌کردند. در چنین شرایطی ارائه خدمات حمایتی مشاور به والدین و معلمان می‌تواند دانش‌آموزان بسیاری را از مشکلات تحصیلی نجات دهد. آشناکردن والدین با نرم‌افزارهای مختلف، آموزش مدیریت رژیم رسانه‌ای به آنان، ارائه خدمات مشاوره‌ای به والدین و معلمان، گوش‌دادن همدلانه به مشکلات معلمان و والدین از جمله خدمات مشورتی حمایتی مهمی است که مشاوران مدارس تأکید ویژه بر آن داشتند.

تفاوت دیگری که الگوهای مشورتی مشاوران مدارس در مقایسه با گذشته داشت، در مقدار استفاده از هر الگو بود. به این صورت که براساس تجربیات مشاوران با غیرحضوری‌شدن مدارس نیاز به استفاده از الگوی خدمات مشورتی تجویزی افزایش

یافته و استفاده از الگوهای خدمات مشاورتی همکارانه و واسطه‌ای کمتر شده بود. در تبیین این مورد می‌توان گفت حضور دانش‌آموزان در منزل سبب شده بود مشاوران کمتر بتوانند با دانش‌آموز ارتباط برقرار کنند و این کاهش ارتباط در الگوهای مشاورتی این تغییر را به وجود آورده بود. هماهنگ با نتایج پژوهش حاضر، چان و همکاران (۲۰۲۱) نیز به نقش ویژه رویکرد حمایتی مشاوران مدارس در ایجاد بهزیستی برای معلمان و در نتیجه خدمت‌رسانی بهتر به دانش‌آموزان تأکید کرده‌اند. آن‌ها در ارائه نتایج تحقیق با نمونه ۱۵۰ معلم مدرسه اعلام کردند معلمان در شرایط شیوع ویروس کرونا با سطح بالایی از خستگی عاطفی، استرس و ابهام شغلی روبه‌رو بودند. سازگار با تجربیات نمونه پژوهشی این مطالعه، نتایج تحقیق چان (۲۰۲۱) از تجربیات معلمان حاکی از آن بود که در صورت ارائه خدمات مشاورتی حمایتی شامل خدمات مشاوره‌ای، ارائه منابع کمکی برای افزایش توانایی‌های آموزش مجازی، حمایت عاطفی در محل کار و کمک به انعطاف‌پذیری، معلمان احساس حمایت خواهند کرد و بهتر می‌توانند به وظایف خود بپردازند؛ در نتیجه اهداف مدرسه و دانش‌آموزان به شکل بهتری تأمین می‌شود.

نقش مادران به دلیل تماس بیشتر با محیط دانش‌آموز از گذشته فراتر رفته بود و در نتیجه مسئولیت خانواده در مقایسه با گذشته بیشتر شده بود؛ با این حال والدین آمادگی‌های کافی برای پذیرش این مسئولیت را نداشتند و مشاور مدرسه می‌بایست در چنین شرایطی به والدین و دانش‌آموز کمک می‌کرد. گونزالس والر و همکاران (۲۰۲۰) یکی از اهداف مشاور مدرسه را همکاری با والدین و دانش‌آموزان در رفع موانع اجتماعی، تحصیلی و عاطفی عنوان می‌کنند تا خانواده در مواجهه با مسئولیت‌ها در شرایط بحرانی توانمند باشد. از سوی دیگر مشاوران نیز با تغییرات شغلی جدی روبه‌رو شده بودند. اختلاف نظرهای والدین و مشاوران درباره شرایط دانش‌آموز، وابستگی والدین به مشاور، مسئولیت‌پذیر نبودن والدین و توقع از مشاور، تغییرات زمان کاری، سختی شرایط کرونا برای مشاوران، وقت کافی نداشتن مشاور به دلیل وظایف غیر مشاوره‌ای و کم‌رنگ شدن نقش مشاور از جمله مسائل و چالش‌هایی بود که مشاوران در شرایط جدید با آن مواجه بودند. تحقیقات مرتبط نیز نشان می‌دهد مشاوران دبیرستان از پتانسیل‌های خود به‌منزله مشاور اجتماعی، عاطفی، تحصیلی و شغلی استفاده نمی‌کنند (بلیک، ۲۰۲۰). مشکلات اقتصادی همیشه درباره خدمات مشاورتی وجود داشته و موانعی را ایجاد کرده است. در پژوهش گارباچ و همکاران (۲۰۲۲) نیز مشکلات اقتصادی مانعی برای شرکت کردن والدین در جلسات مشاورت شناخته است. مشغله کاری هر دوی والدین نیز به این مشکل دامن می‌زند و امکان برقراری ارتباط با والدین را مشکل‌تر می‌کند. گروهی دیگر از موانع نیز مربوط به معلمان است که شامل تسلط نداشتن معلمان بر پیام‌رسان‌ها، نبود رابطه حرفه‌ای میان مشاوران و معلمان، مشاورت‌پذیر نبودن معلم و کاهش مراجعه دبیران به مشاوره در دوره کرونا می‌شد. در این باره می‌توان گفت ارائه خدمات مشاورتی به معلمان در کشور ایران و به‌طور کلی در کشورهای غرب آسیا با کشورهای پیشرفته فاصله زیادی دارد (خانسا، ۲۰۱۵)؛ برای مثال یافته‌های پژوهش چالوا و همکاران (۲۰۱۶) درباره ادراک معلمان از مشاورت با مشاوران مدرسه نشان می‌دهد معلمان نمی‌توانند کار خود را بدون وجود مشاور مدرسه به‌درستی انجام دهند و تصور می‌کنند وجود مشاور در مدرسه و دریافت خدمات مشاورتی از او برایشان ضروری است. در تضاد با این تصور مشاوران مدرسه در پژوهش حاضر اذعان داشتند معلمان با وجود مشکلات عدیده به‌ندرت به ایشان مراجعه می‌کردند. شرایط همه‌گیری نیز این مراجعه را بیش‌ازپیش کاهش داده و سبب شده بود خدمات مشاورتی کمتر به معلمان داده شود و دانش‌آموزان که بهره‌برداران اصلی و نهایی این خدمت هستند از این پتانسیل مشاور مدرسه بی‌بهره بمانند.

مضمون اصلی جنبه‌های مثبت شرایط همه‌گیری در سه مضمون فرعی افزایش ارتباطات مؤثر درون خانواده، دسترسی سهل‌تر به مشاور، والد و معلم به یکدیگر و ایجاد زمینه‌های رشد آموزشی-پرورشی دانش‌آموزان تقسیم‌بندی شد. براساس تجربیات شرکت‌کنندگان در مصاحبه در کنار چالش‌های آموزش غیرحضوری زمینه‌های مثبتی نیز در شرایط جدید وجود داشت. ارتباطات درون خانواده افزایش پیدا می‌کند و به‌ویژه وقت‌گذاری بیشتر پدران سبب تحکیم روابط اعضای خانواده با هم می‌شود؛ در نتیجه درک والدین از شرایط درسی دانش‌آموز افزایش می‌یابد. والدین و معلمان نیز راحت‌تر از گذشته می‌توانند با مشاوران ارتباط برقرار کنند و دسترسی به مشاور مدرسه می‌تواند شرایط ویژه‌ای برای آن‌ها به ارمغان بیاورد؛ بنابراین زمینه‌های مثبتی برای کمک به دانش‌آموزان فراهم شده است. مشاوران به‌کمک فضای مجازی می‌توانند با مشاهده فعالیت‌های دانش‌آموز در فضای مجازی به اطلاعات مفیدی درباره دانش‌آموز دست پیدا کنند. براساس یافته‌های پژوهش شرایط آموزش مجازی، آن دسته

از دانش‌آموزانی که پیش از این به دلیل کم‌رویی و ویژگی‌های شخصیتی خاص امکان مشارکت در کلاس نداشتند، از نظر تحصیلی پیشرفت کرده‌اند. همسو با یافته‌های این پژوهش وینسنت، نالینی و کریشناکومار (۲۰۲۱) در پژوهش خود درباره جنبه‌های مثبت همه‌گیری به این نتیجه رسیدند که قرنطینه پیوندهای خانوادگی را تقویت و فضاهایی را برای آموزش خانگی و یادگیری دیجیتال فراهم کرده است. همچنین تقویت روابط دانش‌آموزان با والدین، جوامع و معلمان را به همراه داشته و راه را برای انطباق با فناوری‌های نوین هموار کرده است.

مهم‌ترین ویژگی‌های مشاور مدرسه در دوره همه‌گیری و در ایفای نقش مشورتی در چهار مضمون فرعی شایستگی‌های فردی، شایستگی‌های اخلاقی، شایستگی‌های حرفه‌ای و ویژگی‌های منفی رایج مشاوران در دوره کرونا قرار داده شدند. براساس یافته‌های این مطالعه، مشاورانی که از خصوصیات فردی دلسوزی و پیگیربودن، شنوندگی فعال و صبوری در برابر والدین و تاب‌آوری در مواجهه با تغییرات برخوردارند، در ارائه خدمات مشورتی موفق‌تر عمل کرده‌اند. همچنین ویژگی‌های اخلاقی بی‌طرفی، رازداری، برخورد متواضعانه، حفظ حریم خصوصی معلم-دانش‌آموز و احترام به معلم از مهم‌ترین ویژگی‌های اخلاقی مشاور مدرسه در ارائه خدمات مشورتی شناخته می‌شوند. تسلط بر امکانات نرم‌افزارها، توانایی در برقراری رابطه مشاوره‌ای مؤثر با والدین و معلمان، توانایی معرفی خدمات مشورتی، در دسترس بودن مشاور، فعال بودن مشاور به جای منفعل بودن و به‌روزرسانی مشاور نیز از مهم‌ترین شایستگی‌های حرفه‌ای مشاور مدرسه شناخته شدند. هم‌راستا با یافته‌های پژوهش حاضر حق‌شناس و ابولمعالی‌الحسینی (۱۴۰۱) نیز در پژوهش خود با هدف ارائه الگوی تبیین موفقیت مشاوران مدارس به مقوله‌های برخورداری از دانش حرفه‌ای، کاربست دانش حرفه‌ای، تعامل شغلی/ اجتماعی و توسعه توانایی اشاره کرده‌اند.

درنهایت براساس یافته‌های این پژوهش مشاوران با سه ویژگی منفی رایج در ارائه خدمات مشورتی روبه‌رو بوده‌اند: جسارت‌نداشتن مشاور برای ارتباط با معلم، تخصص‌نداشتن مشاور، نداشتن رویکرد مشورتی و ناتوانی در مهارت مشاهده‌گری در شرایط جدید. نداشتن جسارت بیشتر مربوط به مشاوران تازه‌کارتر بود که با معلمان باتجربه مواجه بودند. نداشتن رویکرد مشورتی این‌گونه تبیین می‌شود که حدود یک‌سوم از مشاوران مدارس در رشته مشاوره تحصیل نکرده‌اند (فولادی ۱۳۹۵) و با مبانی علمی آشنایی کافی ندارند؛ بنابراین بیشتر به‌صورت تجربی عمل می‌کنند، اما ناتوانی در مهارت‌های مشاهده‌گری که از جمله مهارت‌های عملی محسوب می‌شود، ناشی از اختصاص نیافتن وقت برای آموزش عملی‌تر و کاربردی‌تر مشاوران است. در این باره چلوا و همکاران (۲۰۲۰) در بررسی بیش از ۳۰۰ برنامه آموزش مشاور مدرسه و بررسی آموزش‌های مربوط به ارائه خدمات مشورتی نتیجه گرفتند که قالب آموزش‌ها محتوامحور است و پیشنهاد می‌کنند فعالیت‌ها و تکالیف عملی در کنار درس نظری برای مشاوران گنجانده شود.

آسیب‌هایی که مشاوران مدرسه شناسایی کرده‌اند شامل مضامین فرعی آسیب‌های مربوط به استمرار حضور اعضای خانواده در کنار هم، آسیب‌های والدین در دوره کرونا و آسیب‌های مربوط به کلاس مجازی بود. در میان سه مضمون فرعی احصاشده از مصاحبه‌ها درباره آسیب‌شناسی، بیشترین فراوانی مربوط به آسیب ناشی از حضور مستمر اعضای خانواده در کنار هم بود. اگرچه این حضور مستمر در مواردی سبب تحکیم روابط در خانواده شده، جنبه‌های آسیب‌زایی هم به‌وجود آورده بود. مشکل سروصدا در خانواده‌های پرجمعیت و با خانه‌های کوچک در موارد بسیاری مشکلاتی را ایجاد کرده بود. از سوی دیگر حضور والد در کنار دانش‌آموز، سبب نظارت افراطی والدین شده بود. والدین شناخت کافی از سن و شرایط خاص سنی فرزند خود نداشته و با بعضی مسائل دانش‌آموز برخورد سختی داشته‌اند. در این باره بتمن و دیجیکومو (۲۰۲۱) در پژوهش خود، برجسب‌زدن والدین به دانش‌آموزان را از عوامل خطر ساز برای آینده دانش‌آموز عنوان می‌کنند. بدهی است در شرایطی که والدین و فرزندان در کنار یکدیگر هستند این خطر بیش‌ازپیش احساس می‌شود. در چنین شرایطی ارتباط والدین و دانش‌آموز ممکن است تخریب شود. خود والدین نیز دچار مشکلات و آسیب‌هایی در نتیجه نظارت بر فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان می‌شوند. براساس یافته‌ها، توقع بالای والدین از دانش‌آموز، احساس ناتوانی والدین در کمک به دانش‌آموز، بی‌توجهی والدین و رهاکردن فرزندان و همچنین کاهش زمان استراحت والدین در مقایسه با زمان حضوری، مهم‌ترین آسیب‌های والدین بوده‌اند که مشاوران مدارس در ارائه خدمات مشورتی خود با آن روبه‌رو شده‌اند.

مهم‌ترین آسیب‌های مربوط به کلاس‌های مجازی که بیشتر مرتبط با معلمان بود، شامل استرس کلاس مجازی برای معلمان و دانش‌آموزان، انرژی‌بر بودن کلاس آنلاین در مقایسه با کلاس حضوری، تنش‌ها و مشکلات تغییر شکل روابط در فضای مجازی، سختی تطبیق دادن معلمان با سابقه‌تر با شرایط جدید و مبهم بودن میزان اثرگذاری برای معلمان می‌شود. پژوهش کیفی حاضر مانند سایر پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی از جمله محدود بودن جامعه آماری به مشاوران مدارس تهران و تفکیک نکردن مشاوران از نظر مقطع مواجه است. با توجه به اهمیت شناخت فضای مجازی، پیام‌رسان‌ها و نقش روزافزون آموزش الکترونیکی پیشنهاد می‌شود دوره‌های ضمن خدمت برای مشاوران مدرسه در نظر گرفته شود و نحوه ارائه خدمات مشاورتی، چالش‌ها و فرصت‌های این فضا برای مشاوران مدرسه تبیین شود. بدیهی است انجام بخشی از خدمات مشاورتی در فضای مجازی حتی بعد از دوران همه‌گیری اجتناب‌ناپذیر است. با وجود اهمیت و ضرورت ارائه خدمات مشاورتی و ماهیت این نقش ضروری است دانشجویان رشته مشاوره مدرسه با نظریه‌های پرکاربرد این حوزه و مدل‌های مشاورتی آشنا شوند و دانشجویان کارشناسی ارشد آمادگی آموزش این مطالب را به معلمان و مشاوران سطح کشور کسب کنند؛ بنابراین باید در این باره و نحوه کاربست آن در گروه‌های مشاوره دانشگاه‌های کشور برنامه‌ریزی شود. براساس یافته‌های این مطالعه به نظر می‌رسد مشاوران مدرسه از اهمیت نقش مشاورتی خود و به‌طور کلی از نقش حرفه‌ای خود به‌منزله فردی اثرگذار در مدرسه آگاه نیستند و با وظایف غیر مشاوره‌ای زیادی در مدرسه روبه‌رو می‌شوند. با توجه به اینکه این مسئله به هویت شغلی مشاوران مدرسه آسیب می‌زند، ضروری است در وهله اول برای آموزش نقش حرفه‌ای مشاوران مدرسه به ایشان همت گمارده و در گام بعد این نقش برای معلمان و والدین از طریق خود مشاوران و مراجع ذی‌ربط تبیین شود تا شاهد رشد و تأثیرگذاری کامل این رشته در آموزش و پرورش باشیم. پیشنهادهای پژوهشی زیر براساس یافته‌های این مطالعه به محققان گرامی ارائه می‌شود:

۱. تجربه مشاوران مدارس از ارائه خدمات مشاورتی به مدیران می‌تواند عنوان پژوهشی مناسبی برای گسترش ادبیات پژوهشی این حوزه باشد.
۲. براساس آسیب‌شناسی انجام‌شده و نتایج این پژوهش می‌توان با طراحی پروتکل مشاوره‌ای و بررسی اثربخشی آن بر گروه معلمان یا والدین به مشاوران مدرسه کمک کرد تا عملاً با روش‌ها و چالش‌های ارائه خدمات مشاورتی آشنا شوند.
۳. دوران پساکرونا در مدارس و حضوری شدن مجدد مدارس چالش‌های جدیدی برای مشاوران مدارس در ایفای نقش مشاورتی خواهد داشت. با توجه به اینکه تمرکز پژوهش فعلی بر دوران همه‌گیری و آموزش مجازی بود، پیشنهاد می‌شود درباره چالش‌ها و فرصت‌های ارائه خدمات مشاورتی در دوران پساکرونا نیز تحقیق شود.
۴. نقش مشاوران مدرسه محدود به ارائه خدمات مشاورتی نیست و خدمات مشارکتی و ارجاع (به متخصصان و درمانگران خارج از مدرسه) از جمله نقش‌های غیرمستقیم مشاوران مدرسه است. پیشنهاد می‌شود پژوهشگران حوزه مشاور مدرسه و علوم تربیتی که مشاوران مدارس آینده هستند برای پژوهش و مطالعه در این حوزه همت بگمارند.
۵. انتظار می‌رود با گسترش پژوهش‌ها و مطالعات حوزه نقش مشاور مدرسه، اندیشمندان این حوزه به طراحی مدلی جامع برای کاربست عملی مشاوره در مدرسه به‌ویژه مدارس دولتی کشورمان بپردازند.

منابع

- آج، آ.، عینیگی، ا.، جاهدی، ح.، و جعفری، م. (۱۳۹۵). نقش مشاوران و کارکنان مدرسه در ارتقای آموزش دانش‌آموزان. *اولین کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی*. تهران، ایران.
- احمدی، ا. (۱۳۹۴). رابطه آموزش مجازی و خلاقیت دانش‌آموزان در هزاره سوم. *نشریه خانواده و پژوهش*. ۱۲(۲۹)، ۵۵-۴۱.
- حق‌شناس، س.، و ابوالمعالی الحسینی، خ. (۱۴۰۱). طراحی الگوی مفهومی تبیین موفقیت شغلی مشاوران مدارس. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*. ۱۳(۴۹)، ۹۴-۷۷.
- صفرپور، پ.، کلانتر هرمزی، آ.، و شریعتمدار، آ. (۱۴۰۰). نقش مشاوران مدارس در مدیریت روابط خانواده، مدرسه و دانش‌آموز در آموزش

مجازی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه. دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبائی.

فرهنگی، ع. ا.، و صفرزاده، ح. (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در علوم انسانی. چاپ اول. تهران: پیام پویا.

سکاران، ا. (۱۳۸۶). روش‌های تحقیق در مدیریت. ترجمه محمد صائبی و محمود شیرازی. چاپ چهارم. تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه ریزی.

فولادی، ع. (۱۳۹۵). واکاوی سیر تحول و چالش‌های مشاوره در آموزش و پرورش. فصلنامه پژوهش‌های مشاوره. ۱۵(۵۷)، ۱۵۰-۱۲۱.

نظام جامع راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش (۱۴۰۰). مصوب نهمصدونودوچهارمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش. تاریخ ۱۴۰۰/۳/۱۷ بررسی شده در جلسات (۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۱ و ۹۹۴). مرکز پژوهش‌های مجلس. مرکز پژوهش‌ها - نظام جامع راهنمایی و مشاوره در آموزش و پرورش.

References

- Ahmadi, A. (2014). The relationship between virtual education and students' creativity in the third millennium. *Family and Research Journal*, 12(29), 41-55. (in Persian)
- Ahmed, H., Allaf, M., & Elghazaly, H. (2020). COVID-19 and medical education. *The Lancet Infectious Diseases*, 20(7), 777-778. [https://doi.org/10.1016/s1473-3099\(20\)30226-7](https://doi.org/10.1016/s1473-3099(20)30226-7)
- Aj, A., Ainbighi, A., Jahdi, H., & Jafari, M. (2015). The role of counselors and school staff in improving student education. *The first international conference of humanities, psychology and social sciences*. Tehran Iran. (in Persian)
- Almarzooq, Z. I., Lopes, M., & Kochar, A. (2020). Virtual learning during the COVID-19 pandemic: A disruptive technology in graduate medical education. *Journal of the American College of Cardiology*, 75(20), 2635-2638. <https://doi.org/10.1016/j.jacc.2020.04.015>
- ASCA. (2019). *ASCA National Model: A framework for school counseling programs* (4th ed.).
- Bettman, C. G., & Digiacomio, A. (2022). An investigation into the experiences of school counselors working with adolescents. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 32(1), 82-96. <https://doi.org/10.1017/jgc.2020.33>
- Blake, M. K. (2020). Other duties as assigned: The ambiguous role of the high school counselor. *Sociology of Education*, 93(4), 315-330. <http://dx.doi.org/10.1177/0038040720932563>
- Brazendale, K., Beets, M. W., Weaver, R. G., Pate, R. R., Turner-McGrievy, G. M., Kaczynski, A. T., Chandler, J. L., Bohner, A., & von Hippel, P. T. (2017). Understanding differences between summer vs. school obesogenic behaviors of children: the structured days hypothesis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 14(1), Article number: 100. <https://ijbnpa.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12966-017-0555-2>
- Chan, M. K., Sharkey, J. D., Lawrie, S. I., Arch, D. A., & Nylund-Gibson, K. (2021). Elementary school teacher well-being and supportive measures amid COVID-19: An exploratory study. *School Psychology*. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/spq0000441>
- Cholewa, B., Goodman-Scott, E., Thomas, A., & Cook, J. (2016). Teachers' perceptions and experiences consulting with school counselors: A qualitative study. *Professional School Counseling*, 20(1), 1096-2409. <https://doi.org/10.5330%2F1096-2409-20.1.77>
- Cholewa, B., Goodman-Scott, E., Warren, J. M., & Hull, M. F. (2020). School counselor consultation preparation: A national study. *Counselor Education and Supervision*, 59(1), 46-58. <https://doi.org/10.1002/ceas.12165>
- Colaizzi, P. F. (1978). *Psychological research as a phenomenologist views it*. In: Valle, R. S., and King, M. (Eds.). *Existential-Phenomenological Alternatives for Psychology*, Oxford University Press, New York, 48-71.
- Faranghi, A. A., & Safarzadeh, H. (2015). *Research methods in humanities* (1st Ed.). Tehran: Payam Poya Publications. (in Persian)
- Fooladi, E. (2016). Recognition of the evolution and counseling challenges in education. *Counseling Research Quarterly*, 15(57), 121-150. (in Persian)
- Garbacz, S. A., Jordan, P., Novotnak, T., Young, K., Zahn, M., & Markham, M. A. (2022). Parent, teacher, and student perceptions of conjoint behavioral consultation for middle school students. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 32(4), 454- 485. <https://doi.org/10.1080/10474412.2022.2054422>
- Glander, M. (2016). Documentation to the NCES common core of data public elementary/secondary

- school universe survey: School year 2013-14. Provisional Version 2a. NCES 2015-150rev. *National Center for Education Statistics*. <https://eric.ed.gov/?id=ED584713>
- Goh, P. S., & Sandars, J. (2020). A vision of the use of technology in medical education after the COVID-19 pandemic. *MedEdPublish*, 9, 49. <https://doi.org/10.15694/mep.2020.000049.1>
- Gonzalez-Volleriss, J., Crunk, A. E., Barden, S. M., Harris, S., & Belser, C. T. (2020). A preliminary longitudinal study of multicultural competence in counselor education. *Journal of Counseling & Development*, 98(3), 308-318. <https://doi.org/10.1002/jcad.12325>
- Haqshanas, S., & Abul- Maali al-Hussaini, Kh. (2022). Designing a conceptual model to explain the career success of school counselors. *Counseling and Psychotherapy Culture Quarterly*, 13(49), 77-94. <https://doi.org/10.22054/qccpc.2021.62017.2738> (in Persian)
- Kavaklı, M., Gence, D., & Bölükbaşı Macit, Z. (2021). Overview of consultation studies in school psychological counseling and guidance services 2000-2020: A metasynthesis study. *Osmangazi Journal of Educational Research*, 8(1), 302-319.
- Kearney, C., Akos, P., Domina, T., & Young, Z. (2021). Student-to-School Counselor Ratios: A Meta-Analytic Review of the Evidence. *Journal of Counseling and Development*, 99(4), 418-428. <https://doi.org/10.1002/JCAD.12394>
- Khansa, R. (2015). Teachers' perceptions toward school counselors in selected private schools in Lebanon. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 185, 381-387. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.411>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.
- Low, P. K. (2015). School counseling in Singapore: teachers' thoughts and perceptions. *Asia Pacific Journal of Counselling and Psychotherapy*, 6(1-2), 17-27. <https://doi.org/10.1080/21507686.2014.1002801>
- Molina, C. E., Lemberger-Truelove, M. E., & Zieher, A. K. (2022). School Counselor Consultation Effects on Teachers' Mindfulness, Stress, and Relationships. *Professional School Counseling*, 26(1a), 2156759X221086749. <https://doi.org/10.1177/2156759X221086749>
- Nelson, M. D., & Tarabochia, D. S. (2020). A Primer on Designing a School Counseling Curriculum. *Journal of School Counseling*, 18(6), n6. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1241835>
- Safarpour, P., Kalantar Hormazi, A., & Shariatmadar, A. (2021). The role of school counselors in managing family, school and student relationships in virtual education. *Master's thesis in school counseling*. Faculty of Psychology and Educational Sciences. Allameh Tabatabai University. (in Persian)
- Sekaran, A. (2007). *Research methods in management* (4th ed.). Translated by: M. Saebi & M. Shirazi. Tehran: Publications of the Higher Institute of Management and Planning Education and Research. (in Persian)
- Sinaga, J., & Nugroho, A. (2019). Portrait of the Implementation of Consultation Services in Schools as Indirect Guidance and Counseling Services. *PSIKOPEDAGOGIA Jurnal Bimbingan Dan Konseling*, 8(2), 64-74. <http://dx.doi.org/10.12928/psikopedagogia.v8i2.13055>
- Sintema, E. J. (2020). Effect of COVID-19 on the performance of grade 12 students: Implications for STEM education. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 16(7), em1851. <https://doi.org/10.29333/ejmste/7893>
- The comprehensive guidance and counseling system in education approved by the nine hundred and ninety-fourth (994) meeting of the Higher Council of Education, dated 2021/06/07, reviewed in the meetings (988, 989, 991 and 994), Majlis Research Center. (in Persian)
- Vincent, R., Nalini, R., & Krishnakumar, K. (2021). The Brighter Side of Home Schooling for Children with Special Needs: Learning from COVID-19 Lockdown. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 20(7), 210-226. <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.7.12>